

İndi Ermənistan adlanan ərazi, Qərbi Azərbaycan-İrəvan mahalı, Göyçə mahalı, Zəngibasar mahalı tarixi Azərbaycan torpağıdır.
Heydər ƏLİYEV

Bu gün biz yaxşı bilirik ki, Ermənistan dövləti tarixi Azərbaycan torpağında yaranıb. Zəngəzur, Göyçə mahalı, İrəvan bizim doğma torpaqlarımızdır. Biz qayıdacağıq.
İlham ƏLİYEV

BİR PARÇA DAŞ VƏTƏNDİR!

Mahirə NAĞIQIZI

YURDUN SƏSİ

№ 05

Fevral 2025-ci il

Prezident İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva Xocalı soyqırımı abidəsini ziyarət ediblər

XX əsrdə bəşər tarixinə Xocalı soyqırımı kimi daxil olan qanlı faciənin 33-cü il-dönümü ilə əlaqədar fevralın 26-da Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva soyqırımı qurbanlarının xatirəsinə Bakının Xətai rayonunda ucaldılmış abidəni ziyarət ediblər.

AZƏRTAC xəbər verir ki, dövlətimizin başçısı Xocalı soyqırımı abidəsinin önünə əklil qoyub, faciə qurbanlarının xatirəsinə ehtiramla yad edib.

Birinci xanım Mehriban Əliyeva abidənin önünə gül dəstəsi qoyub, soyqırımı qurbanlarının xatirəsinə ehtiramını bildirib.

***

Xocalı soyqırımından 33 il ötür. 1992-ci il fevralın 25-dən 26-na keçən gecə erməni silahlı dəstələri keçmiş sovet ordusunun Xankəndi şəhərində yerləşən 366-cı alayının iştirakı ilə Xocalı şəhərini yerlə-yeksan etdi. Erməni təcavüzkarların Azərbaycan xalqına qarşı törətdiyi növbəti kütləvi qırğın nəticəsində 613 nəfər, o cümlədən 106 qadın, 63 uşaq, 70 qoca xüsusi amansızlıqla qətlə yetirildi, 1275 dinc sakin əsir götürüldü, 150 nəfərin taleyi isə hələ də məlum deyil. Bu soyqırımı aktı nəticəsində 8 ailə tamamilə məhv edildi, 25 uşaq hər iki valideynini, 130 uşaq isə valideynlərindən birini itirdi.

Uzun illərdir ki, Azərbaycan dövləti Xocalı faciəsi ilə bağlı həqiqətlərin beynəlxalq ictimaiyyətin diqqətinə çatdırılması, onun soyqırımı kimi tanınması istiqamətində sistemli iş aparır. Bütün dünyanın gözü qarşısında baş verən bu dəhşətli soyqırımının əsl mahiyyəti yalnız Ümummilli Lider Heydər Əliyev 1993-cü ildə siyasi hakimiyyətə qayıtdıqdan sonra açıqlanıb, 1994-cü ilin fev-

ralında Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi Xocalı soyqırımına siyasi-hüquqi qiymət verib.

Prezident İlham Əliyev Xocalı soyqırımını törədənlərin ifşa olunmasını və beynəlxalq ictimaiyyətin geniş məlumatlandırılmasını Azərbaycanın xarici siyasətinin prioritet istiqamətlərindən biri kimi müəyyənləşdirib və bu istiqamətdə ardıcıl addımlar atılıb.

Azərbaycan Respublikasının Birinci vitse-prezidenti, Heydər Əliyev Fondunun prezidenti Mehriban Əliyevanın təşəbbüsü ilə Heydər Əliyev Fondu bəşəriyyətin ən böyük faciələrindən olan Xocalı soyqırımı haqqında faktların dünyaya çatdırılması istiqamətində sistemli və ardıcıl fəaliyyət göstərir. 2008-ci

ildə Heydər Əliyev Fondunun vitse-prezidenti Leyla Əliyevanın təşəbbüsü ilə başlanmış "Xocalıya ədalət!" beynəlxalq kampaniyası bu istiqamətdə təbliğat işini daha da fəallaşdırıb. Faciə ilə əlaqədar dəhşətli faktlar bu kampaniya çərçivəsində geniş beynəlxalq ictimaiyyətə çatdırılıb, planetin bütün guşələrində milyonlarla insan erməni millətçilərinin əsl simasına bələd olub.

Bu gün Xocalı şəhidlərinin ruhları şadıddır. Prezident, Müzəffər Ali Baş Komandan İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə çoxəsrlik tariximizdə bənzəri olmayan Vətən müharibəsi, eləcə də uğurlu antiterror tədbirləri nəticəsində respublikamızın ərazi bütövlüyü və suverenliyi tam təmin olunub, Xocalı şəhəri separatçılar

dan təmizlənib. 2023-cü il oktyabrın 15-də Prezident İlham Əliyev Xocalı şəhərində Azərbaycan Respublikasının Dövlət Bayrağını ucaldıb.

Prezident İlham Əliyevin tapşırığına uyğun olaraq, işğaldan azad edilmiş ərazilərə Böyük Qayıdış çərçivəsində 2024-cü ilin mayında Xocalıya ilk köç baş tutub.

Qeyd edək ki, Prezident İlham Əliyev Azərbaycan xalqına qarşı törədilmiş soyqırımının beynəlxalq səviyyədə tanınması və Xocalı faciəsi qurbanlarının əziz xatirəsinin əbədiləşdirilməsi məqsədilə "Xocalı şəhərində Xocalı Soyqırımı Memorial Kompleksinin yaradılması haqqında" Sərəncam imzalayıb.

Qərbi Azərbaycan İcmasının nümayəndələri 100 yaşını qeyd edən Sona Əlimərdanovanı Bərdə rayonunun Əmirli kəndində ziyarət edərək təbrik edib. Görüşdə İcma aparatının əməkdaşı Sənan Əhməd, İcmanın Bərdə nümayəndəsi Fəzail Pirişev və Keşikənd rayon Çivə kənd icma sədri Möhübbət Məmmədov, Qərbi Azərbaycan TV-nin əməkdaşları və Sona xanımın yaxınları iştirak ediblər.

Üç deportasiyanın 100 yaşlı canlı şahidi

Sona Əlimərdanovaya Qərbi Azərbaycan İcmasının üzvlük vəsiqəsi, döş nişanı, 100 illik yubileyi münasibətilə fəxri fərman, Qərbi Azərbaycan mahallarının adı yazılmış çaylar, kəlağayı və digər hədiyyələr təqdim edilib.

Qeyd edək ki, 100 yaşını qeyd edən Qərbi Azərbaycanlı, Sona Əli qızı Əlimərdanova 20 fevral 1925-ci ildə Dərələyəz mahalının Çivə kəndində dünyaya göz açıb.

Tütünçülük üzrə manqa başçısı kimi, 1950-ci ildə Qovuşuq, Ağkənd, Ələyəz, Qabaxlı, Gədikvəng, Güldüz kəndlərinin kolxozçuları seçkiqabağı yığıncaqlarında Sona Əli qızı Əlimərdanovanı 229 nömrəli Şadin seçki dairəsindən Ermənistan SSR Ali Sovetinə deputatlığa namizəd göstəriblər. Sona Əli-

mərdanova, 1951-ci il fevral ayının 29-da Ermənistan SSR Ali Sovetinə deputat seçilib.

SSRİ Nazirlər Soveti № 4083 23 dekabr 1947-ci il, Kolxozçuların

və digər azərbaycanlı əhalinin Ermənistan SSR-dən Azərbaycan SSR-in Kür-Araz ovalığına köçürülməsi haqqındakı bədnam qərarı ilə, yüzlərlə azərbaycanlı ki-

mi, Sona xanım 1951-ci ilin sonlarında ailəsi ilə birlikdə sovet Azərbaycanına deportasiya olunub. Bərdə rayonunun Əmirli kəndində bir müddət yaşadıqdan sonra, ailəsinin iqlim şəraitinə uyğunlaşmaması səbəbindən yenidən Çivə kəndinə qayıdan ailə Ermənistan tərəfindən xoş qarşılanmayıb. Bir müddət Çivə kəndində yaşayan Sona xanım övladlarının təhsil və iş problemi səbəbindən 1976-cı ildə təkrar sovet Azərbaycanına üz tutur. Ailə Əmirli kəndində bir qədər yaşadıqdan sonra 1979-cu ildə Gəncə şəhərində məskunlaşıb.

Sona xanım hal-hazırda Qərbi Azərbaycanlıların kompakt yaşadıqları, Bərdə rayonunun Əmirli kəndində yaşayır. 3 övladı, 8 nəvəsi, 16 nəticəsi var.

“Qərbi Azərbaycan tədqiqatlarda: çağırışlar və perspektivlər” mövzusunda elmi konfrans

2025-ci il fevralın 13-də Bakı Slavyan Universitetində (BSU) “Konstitusiyə və Suverenlik İli” çərçivəsində “Qərbi Azərbaycan tədqiqatlarda: çağırışlar və perspektivlər” mövzusunda elmi konfrans və Qərbi Azərbaycan Elmi Tədqiqat Mərkəzinin rəsmi açılışı baş tutub.

Tədbir iştirakçıları öncə BSU-nun nəzdində fəaliyyət göstərən Qərbi Azərbaycan Elmi-Tədqiqat Mərkəzi ilə tanış olublar. Açılış mərasimində BSU-nun rektoru Anar Nağıyev Mərkəzin 2024-cü ildə təsis edildiyini söyləyərək, qonaqlara rəsmi açılışda iştiraklarına görə təşəkkürünü bildirib.

Konfrans Azərbaycan Respublikasının Dövlət Himninin səsləndirilməsi, Ümummilli Lider Heydər Əliyevin və şəhidlərin əziz xatirəsinin bir dəqiqəlik sükutla yad edilməsi ilə başlanıb.

Tədbiri açan BSU-nun rektoru Anar Nağıyev universitetin elmi-tədqiqat fəaliyyətində Qərbi Azərbaycan məsələsinin prioritet istiqamətlərdən biri olduğunu vurğulayıb. Prezident İlham Əliyevin Qərbi Azərbaycanla bağlı çıxışlarına istinad edərək, A. Nağıyev bu istiqamətdə qarşıya qoyulan hədəflərə çatmaqda ali təhsil müəssisələrinin rolunun əhəmiyyətini qeyd edib. Rektor BSU-da Qərbi Azərbaycanın milli-mədəni irsinin tədqiqi sahəsində işlərə xüsusi önəm verildiyini bildirərək, son illərdə bu sahədə həyata keçirilən tə-

şəbbüslər, aparılan tədqiqatlar və əməkdaşlıqlar barədə ətraflı məlumat verib. A. Nağıyev universitetdə Qərbi Azərbaycan irsinin təbliği məqsədilə stimullaşdırıcı mexanizmlərin mövcudluğunu, müxtəlif elmi tədbirlərin təşkil edildiyini, müvafiq seçmə fənlərin tədris proqramlarına daxil edildiyini, elmi nəşrlərin hazırlandığını və tədqiqat istiqamətlərinin genişləndirildiyini diqqətə çatdırıb. BSU-nun elmi-tədqiqat strategiyasına toxunan rektor, Qərbi Azərbaycan Elmi-Tədqiqat Mərkəzinin təsis edilməsinin mühüm hadisə olduğunu bildirib.

Çıxışı zamanı rektor A. Nağıyev Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetində fəaliyyət göstərən Qərbi Azərbaycan Mərkəzi ilə əməkdaşlığın əhəmiyyətini qeyd edərək, Mərkəzin təqdim etdiyi davamlı metodoloji dəstəyi yüksək qiymətləndirdiyini diqqətə çatdırıb. Naxçıvan Dövlət Universiteti ilə bu istiqamətdə həyata keçirilən birgə tədbirlərin və tədqiqatların vacibliyini vurğulayan rektor bu kontekstdə adıçəkilən universitetlə əməkdaşlığın xüsusi əhəmiyyətini qeyd edib. Rektor bildirib ki, Qərbi Azərbaycan tədqiqatlarının müxtəlif dillərə tərcümə edilməsi, beynəlxalq tədbirlərdə təqdim olunması, xarici tərəfdaş universitetlərlə birgə tədbirlərin təşkil məsələləri də universitetin gələcək planları arasındadır.

Tədbirdə çıxış edən Azərbaycan Respublikasının Elm və təhsil nazirinin müavini Firudin Qurbanov nazirlik tərəfindən Qərbi Azərbaycana həsr olunmuş tədbirlərin geniş miqya-

sını və əhəmiyyətini vurğulayıb. O, təhsilin bütün pillə və səviyyələri üzrə nazirliyin fəaliyyətini diqqətə çatdıraraq, bu istiqamətdə Qərbi Azərbaycan İcması ilə əməkdaşlığın yüksək səviyyədə həyata keçirildiyini qeyd edib. F. Qurbanov əvvəlki dövrlərdə müvafiq tədqiqatların yerli səviyyədə aparılmadığını bildirərək, hazırda ali təhsil müəssisələrinin, tədqiqatçıların və alimlərin bu sahədə oynadığı mühüm rol xüsusi qeyd edib. Həmçinin nazir müavini BSU-nun Qərbi Azərbaycana dair tədqiqatların müxtəlif dillərdə toplanması, universitet kitabxanasının zənginləşdirilməsi, yerli müəllimlərin əsərlərinin müxtəlif dillərə tərcüməsi və geniş ictimaiyyətə çatdırılması, eləcə də xarici tərəfdaş universitetlərlə əməkdaşlıq çərçivəsində konfransların, simpoziumların və digər elmi tədbirlərin keçirilməsi istiqamətlərində fəaliyyətlərini qeyd edib. 1987-ci ildə Qərbi Azərbaycana (Ermənistan SSR) xidməti səfəri ilə bağlı xatirələrini bölüşən Firudin Qurbanov ermənilər tərəfindən azərbaycanlılara qarşı irqçi münasibətin hələ o dövrdə də hiss olunduğunu diqqətə çatdırıb.

Qərbi Azərbaycan İcması İdarə Heyətinin sədri, Milli Məclisin deputatı Əziz Ələkbərli BSU-da fəaliyyət göstərən Qərbi Azərbaycan Elmi-Tədqiqat Mərkəzinin fəaliyyətini yüksək qiymətləndirib və icma tərəfindən bu sahədə zəruri materialların mərkəzə təqdim ediləcəyini bildirib. Ə. Ələkbərli, həmçinin Elm və Təhsil Nazirliyi ilə sistemli əməkdaş-

lığın həyata keçirildiyini vurğulayaraq, maarifləndirici tədbirlərin təşkilinin əhəmiyyətini qeyd edib və əsas məqsədlərdən birinin tarixi həqiqətlərin geniş ictimaiyyətə çatdırılması olduğunu bildirib.

Digər çıxış edənlər Qərbi Azərbaycan İcması Müşahidə Şurasının sədri, AMEA-nın müxbir üzvü, professor Misir Mərdanov, Qərbi Azərbaycan İcması İdarə Heyətinin sədr müavini, Milli Məclisin deputatı Hikmət Babaoğlu, Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetinin rektoru, professor Cəfər Cəfərov, Qərbi Azərbaycan İcması Qadınlar Şurasının sədri, Milli Məclisin deputatı Mələhət İbrahimqızı, Qərbi Azərbaycan İcması Ağsaqqallar Şurasının üzvü, Amasiya rayon icmasının sədri, akademik Abel Məhərrəmov, Qərbi Azərbaycan İcması Gənclər Şurasının sədri, Milli Məclisin Gənclər və İdman Komitəsinin sədri Şahin İsmayilov Qərbi Azərbaycan həqiqətlərinin müxtəlif dillərə tərcümə olunması və bu mövzuda məlumat bazalarının yaradılmasının vacibliyini qeyd ediblər. Onlar belə tədbirlərin təkə ölkə daxilində deyil, eyni zamanda, beynəlxalq səviyyədə keçirilməsinin əhəmiyyətini vurğulayaraq, mədəni irsin qorunması istiqamətində gənclərlə aparılan işlərin zəruriliyini diqqətə çatdırıblar. Həmçinin bu sahədə fəaliyyət göstərən Elmi-Tədqiqat Mərkəzinin əhəmiyyətini qeyd ediblər.

Qərbi Azərbaycan İcması İdarə Heyətinin üzvü, Keşkend rayon

icmasının sədri, Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetinin prorektoru professor Mahirə Hüseynova çıxış edərək, bir müddət öncə ADPU-da Qərbi Azərbaycan Araşdırmalar Mərkəzinin yaradıldığını qeyd edərək digər universitetlərdə də analoji elmi mərkəzlərin yaradılmasının əhəmiyyətini vurğulayıb. Qeyd edib ki, Qərbi Azərbaycan həqiqətlərinin, adətlərinin, ənənələrinin, tarix və coğrafiyasının, kulinariyasının daha geniş auditoriyalara çatdırılması, zəngin mədəni irsimizin təbliği baxımından bu cür elmi mərkəzlərin və konfransların böyük rolu var.

Tədbirdə iştirak edən Azərbaycan Dövlət Neft və Sənaye Universitetinin rektoru, kimya elmləri üzrə fəlsəfə doktoru Rüfət Əzizov Qərbi Azərbaycan mövzusunda elmi tədqiqatların beynəlxalq standartlara uyğun yazılmasının, onların “SCOPUS”, “Web Science”, “ORCID”, “Science Index” kimi elmmetrik bazaların tələblərinə uyğun hazırlanmasının əhəmiyyətindən danışdı. Qərbi Azərbaycan məsələsi ətrafında cəmiyyətin məlumatlılıq dərəcəsinin ölçülməsinin, oxşar tələblərə malik ölkələrdəki təcrübənin və təbliğat kanallarının öyrənilməsinin vacibliyini qeyd edib. Gələcəkdə ADNSU tərəfindən Qərbi Azərbaycan həqiqətlərinin təbliği məqsədilə İT həlləri vasitəsilə, Qərbi Azərbaycanın virtual mühitdə canlandırılması imkanlarının mövcudluğunu, bənzər mərkəzin yaradılması imkanlarının araşdırılacağını qeyd edib.

Konfrans çərçivəsində Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetinin Filologiya fakültəsinin dekanı, filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, Qərbi Azərbaycan İcması Ziyahılar Şurasının üzvü, dosent Könül Həsənova, Qərbi Azərbaycan İcması Nəzarət-Təftiş Komissiyasının üzvü, tədqiqatçı alim, filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent Cəlal Allahverdiyev ilə birlikdə ərsəyə gətirdiyi “Tarixi təhsil ocağı: İrəvan Azərbaycanlı Pedaqoji Məktəbi” kitabı barədə geniş məlumat verib, kitabın BSU-da ətraflı müzakirəsinin təşkil edilməsinin qərar alındığını diqqətə çatdırıb.

Konfrans elmi diskussiyalar və geniş müzakirələrlə davam edərək, yekunlaşdırılıb.

Ömrünün 50 ilini təhsil sahəsinə həsr edən insan - Nəsrulla Xurşud oğlu Məmmədov

Nəsrulla Xurşud oğlu Məmmədov 1940-cı il yanvarın 21-də Dərələyəz mahalının Qovuşuq kəndində anadan olub. O, çox ağır bir zamanda – ölkədə müharibənin getdiyi, camaatın gün-güzəranının olduqca ağır keçdiyi bir vaxta dünyaya qədəm basıb. Hamı kimi, onların da ailəsi əzəblı günlərdə o ağır-acını yaşamışdır.

Nəsrulla Xurşud oğlu Məmmədov 1955-ci il 15 yaşında Yerevan Kənd Təsərrüfatı Texnikumuna daxil oldu, 1959-cu ildə baytar həkimi kimi texnikumu bitirdi. Qonşu Qabaxlı kəndində ixtisası üzrə işlə təmin olundu. 1959-1961-ci illərdə hərbi xidmətdə oldu. Hərbi xidməti bitirib

doğma kəndinə qayıtmış, kənddə də ixtisası üzrə ona iş tapılmamışdı. Baxmayaraq ki, hərbi xidmətdə olanların iş yerləri saxlanılmalı idi. Bir müddət kəndində başqa işlərdə çalışmalı oldu. Sonra Bakıya yollandı,

Bakı Dövlət Universitetinin filologiya fakültəsinə qəbul oldu. 1963-cü ilin oktyabr ayının 2-də Qovuşuq kənd orta məktəbinə müəllim təyin olundu. 1963-cü ildən 1988-ci ilin oktyabrına - məlum hədi-

sələrin baş verdiyi zamana qədər doğma kəndində müəllim işlədi. Bakı şəhərinin Novxanı kəndinə köçən gündən 2011-ci ilədək yenə də öz müəllimlik peşəsini şərəflə davam etdirib. 1989-cu ildən Bakı şəhəri, 200 sayılı orta məktəbdə Azərbaycan dili və ədəbiyyat müəllimi, 1991-ci ilin sentyabr ayından Bakı şəhərində Bağca-Məktəb-Lisey Kompleksinin 43 sayılı Liseyində müəllim işləmişdir.

Qeyd edək ki, Qərbi Azərbaycan Araşdırmalar Mərkəzinin rəhbəri t.ü.f.d Leyla Calalova və mərkəzin mütəxəssisi Möhübbət Nəsrulla Xurşud oğlu Məmmədov ziyarət etmiş, Qərbi Azərbaycanla bağlı xatirələrini bölüşmüşlər.

"Hər bir Azərbaycan gənci hər şeydən çox, hər şeydən artıq müstəqil Azərbaycanın bu günü, gələcəyi haqqında düşünməlidir"

Heç kimə sirr deyil ki, 1991-ci ildə müstəqilliyimizin bərpa-sından sonra Ulu Öndərin hakimiyyətə gəlişinə qədər dövlət hakimiyyətinin strukturlarının qurulmasında ciddi problemlər mövcud idi. Azərbaycan xalqının ümummilli lideri Heydər Əliyev 1993-cü ildə Prezident seçildikdən sonra bütün taleyüklü məsələlərin həllinə düşünülmüş şəkildə start verdi. Gənclər siyasəti də Ulu Öndərin diqqətindən yayınmamışdı. Gənclərin inkişafı üçün görülən bütün işlər ümumilikdə ölkənin hərtərəfli inkişafının təmin olunması üçün potensial kadr bazasının hazırlanması və vətənpərvər gənclərin yetişdirilməsinə istiqamətlənmişdi.

Şahin İsmayilov,
Milli Məclisin deputatı

Ulu Öndər gəncləri əhatə edən işlərin görülməsi ilə yanaşı özünün müdrik tapşırıqlarını da ifadə etmişdi. "Hər bir Azərbaycan gənci hər şeydən çox, hər şeydən artıq müstəqil Azərbaycanın bu günü, gələcəyi haqqında düşünməlidir" deyərək qeyd edən böyük azərbaycanlının bu sözləri Azərbaycan gənclərinin qarşısında duran vəzifələri müəyyən edirdi. Gənclər bu tapşırığın öhdəsindən gəldi və gəlməkdədir. Bugünkü gənclər siyasəti Ulu Öndərdən Azərbaycan dövlətinə və Azərbaycan xalqına miras qalan çoxsaylı işlərdən biridir. Ulu Öndər Heydər Əliyevin yaratdığı müasir Azərbay-

canı uğurlu gələcəyə aparan Prezident İlham Əliyev də gənclərlə iş sahəsində işlərin görülməsini xüsusi diqqətdə saxlayır. Möhtərəm Prezident gənclərə müraciətində, qeyd etdi ki, "Siz bütün işlərdə mənə arxalana bilərsiniz. Mən də sizə arxalanıram". Bu sözlər gənclərimiz üçün böyük motivasiya olmaqla onların davamlı fəaliyyətini stimullaşdırır.

Bu gün təntənəli şəkildə qeyd etdiyimiz Gənclər Günü'nün də tarixi Ulu Öndər Heydər Əliyevin adı ilə bağlıdır. Ulu Öndər 1995-ci ildə gənclər forumunun keçirilməsi təşəbbüsünü irəli sürdü və 1996-cı ilin 2 fevral tarixində 1-ci Gən-

clər Forumu baş tutdu. 1997-ci ildə Ulu Öndər Heydər Əliyevin imzaladığı müvafiq sərəncamla Azərbaycan Gənclərinin Forumunun keçirildiyi tarix - 2 fevral ölkəmizdə gənclər günü kimi qeyd olunmağa başlandı. Ondan sonra keçən dövrdə Azərbaycanda hər 3 ildən bir gənclər forumları keçirilir. Forumlarda gənclərimizi maraqlandıran məsələlər müzakirə olunur, qərarlar qəbul olunur. Prezident İlham Əliyevin hakimiyyəti dövründə də gənclər siyasəti dövlət siyasətinin mühüm tərkib hissəsi olmuşdur. Gənclər üçün yeni imkanlar yaradılmış, onların hərtərəfli inkişafı üçün dövlət tərəfindən

mühüm töhfə verilmişdir. Bu gün hakimiyyət qollarında gənclərlə işləyən ixtisaslaşmış orqanlar mövcuddur. Biz burada xüsusi olaraq Prezident Administrasiyasında Gənclər Siyasəti və İdman Məsələləri şöbəsini, Milli Məclisin Gənclər və İdman komitəsini, Gənclər və İdman Nazirliyini, Gənclər Fondunu göstərib bilərik. Eyni zamanda, Azərbaycanda 300-ə yaxın Gənclər sahəsində işləyən Qeyri-Hökumət Təşkilatları fəaliyyət göstərir. Müxtəlif elmi-tədqiqat mərkəzlərində də kifayət qədər sayda gənclərimiz çalışırlar. Biz bu misalları artıraraq, gənclərimizin uğurları haqqında daha çox danışa bilərik. Təbii ki, bu uğurların əldə olumasında uğurlu dövlət gənclər siyasəti dayanır. Gənclər hər zaman dövlətin diqqətini, xüsusilə prezident İlham Əliyevin dəstəyini hiss edirlər.

Azərbaycan gəncləri 44 günlük Vətən Müharibəsi zamanı da olduqca böyük qəhrəmanlıq göstərdilər. Məhz Ali Baş Komandanın rəhbərliyi və Azərbaycanın gənc əsgərlərinin şücaəti nəticəsində torpaq-

larımız işğaldan azad olundu. Prezident İlham Əliyev də müharibə zamanı gənclərimizin döyüşlərdə göstərdikləri şücaətdən geniş danışmış, onların vətən uğrunda fədakarlıqlarını yüksək qiymətləndirmişdir. Mən əminəm ki, Azərbaycan gəncliyi bundan sonrakı dövrdə də Azərbaycanın inkişafı üçün əllərindən gələni edəcək və prezident İlham Əliyevin ətrafında daha sıx birləşəcəklər. Bir məqamı da xüsusi olaraq qeyd etmək istərdim. İşğal altında olan torpaqlarımızın azad olunmasında iştirak edən gənclər Ulu Öndər Heydər Əliyev məktəbinin, prezident İlham Əliyevin idarəçiliyinin məzunlarıdır.

Fürsətdən istifadə edib bütün gəncləri 2 Fevral - Gənclər Günü münasibətilə təbrik edirəm. Gənclər daim hərəkətdə olmalı, özünün kəşf etdiyi istiqamət üzrə potensialını artırmalı və vətəninə, dövlətinə bağlı olmaqla qüsursuz xidmət etməlidir. Ölkəmizin davamlı inkişafı üçün onların üzərinə böyük yük düşür.

Qərbi Azərbaycan yurdumuz, obamız, tariximiz!

Bir xalqın bir ərazidə var olusunun ən vacib faktlarından biri də onun tarixi binaları, dini, ibadət yerləri və məzarlıqlarıdır. Təəssüf ki, bizim bir çox tarixi abidələrimiz erməni vandalları tərəfindən dağıdılıb. Onlar nə qədər bizim oradakı izimizi silmək istəsələr də buna nail ola bilməyəcəklər. Mənim fikrimcə, 30 illik Qarabağ konfliktinin həll olunması, hər bir qərbi azərbaycanlının qəlbində ümid işığı yaratmışdır.

Qərbi Azərbaycana qayıdış konsepsiyasını biz gənclər və həm yerlilərimiz arasında alovlandırdığı və ruh yüksəkliyi yaratdığı üçün Cənab Prezident İlham Əliyevə minnətdarıq. Prezidentimiz və onun ətrafında toplaşan həmyerlilərimiz sayəsində tam əminliklə deyə bilərəm ki, biz öz yurdumuza, evimizə qayıdacağıq. Ümumdünya İnsan Hüquqları Bəyannaməsində (maddə 13.2) qeyd edildiyi kimi, hər kəsin ölkəsində yaşamaq və öz ölkəsinə qayıtmaq hüququ vardır. Və biz də bu hüquqdan istifadə edərək öz yurdumuza qayıdacağıq!

Qərbi Azərbaycan Dərələyəz Mahalı Qozulca kəndi

Dərələyəz mahalı şimalda Barsarkeçər yaylası, şərqdə Zəngəzur silsiləsi, cənubda Ələyəz dağları, qərbdə isə Səlim aşırımı yerləşən dağlarla əhatə olunmuşdur. İndiki Ermənistan ərazisində ən qədim tarixi abidələrin bir qismi Dərələyəz mahalındadır. Dərələyəz mahalında nəyin ki tarixi abidələr, həmçinin buz-bulaqlar, axan çaylar, yaşıl yamaclar, ətri aləmi bürüyən çiçək dolu dağlar da yerləşir. Bu diyarın hər bir gözəlliyini ailə böyüklərim-

dən dinləyərək böyümüşəm. Bu diyarlardan biri də evimizdə, demək olar ki, hər gün adı keçən Dərələyəz mahalının Qozulca kəndidir.

Qozulca kəndi Qərbi Azərbaycanın ən qədim və iri kəndlərindən biri olub. Qozulca kəndi dağların döşündə yerləşən sıx meşələrlə, buz-bulaqlar və gur suyu olan çaylarla əhatə olunmuşdur. Qozulca kəndinin ətrafında Zeyvə, Heşin, Ardaraz, Yelpin, İrind və Əynəzur kəndləri yerləşirdi. Əhalinin əsas məşğuliyyəti maldarlıq və əkinçilik olmuş, insanlar burada arpa, buğda və digər soya məhsulları əkilir, becərilmiş. Yay aylarında isə meyvələri yığıb qurutmaqla, mal-qaranı yaylağa

aparmaqla və əkinləri biçib qışa tədarük görməklə məşğul olmuşlar. Hələ çar Rusiyasının tərkibində olduğumuz vaxtlar Qozulca kəndində həm Azərbaycan, həm də Rus dilində məktəb olmuşdur. Buda Qozulca kəndinin digər kəndlərdən fərqli olduğunu göstərirdi. Həmçinin o dövrdə başçı (qlava) deyilən idarəçilik formasının rəhbəri Qozulca kəndində yerləşirdi.

Həmin başçıya ətrafda yerləşən 24 kənd tabe idi. Onların bütün şikayətləri, mübahisəli məsələləri başçının yanında həll olunurdu. Böyüklərimizin söylədiklərinə görə Qozulcadakı gül-çi-

Nilgün Nağıyeva
Azərbaycan Dillər Universiteti
Beynəlxalq Münasibətlər
Qərbi Azərbaycan İcmasının
Gənclər Şurasının Üzvü

çəklərin qoxusu uzaq məsafəyə qədər gəlirmiş. Çiçəklərin qoxusu insanları valeh edərmiş.

Qozulca kəndində Məşədi, Qəmbərlilər, Tatlar, Seyidlər, Məmmədqulular və Təkəcilər tayfaları yaşamışlar. Bu tayfaların adları fərqli olsalarda lakin onlar bir-biri ilə qohum və əqraba olmuşlar. Qozulca kəndində ilk dəfə məktəb Məmmədqulu tayfasından olan Məşədi Əli tərəfindən yaradılmışdır. Digər məlumatlara əsasən isə Məmmədqulu

tayfasından olan Kalba Məhəmmədin erməni-müsəlman davasında 8 övladı ermənilər tərəfindən qətlə yetirilmişdir. Kalba Məhəmmədin özü də igid və cəsur insan olub. O, uzun müddət Abbasqulu bəyin dəstəsində ermənilərə qarşı vuruşmuş, torpaqlarımızı qorumuşdur.

Rusların və ermənilərin apardıqları siyasət nəticəsində Dərələyəz torpaqlarının qeyrətli oğulları öz doğma el-obasında işgəncə və təqiblərə məruz qalmışlar. 1941-1945-ci illərdə Qozulcadan da saysız-hesabsız igid oğullar müharibəyə yollanmış və bir daha geri qayıtmamışlar. Bunların ən çoxu Qəmbərli tayfasının payına düşmüşdür.

Seyidlilər tayfasının ən ağır seyidi Seyid Həsən olmuşdur. 1949-cu ildə Stalın ölümü ilə Qozulca kəndinin əhalisi "kənüllü" olaraq kənddən çıxarıldığı zaman bir erməni, seyidin ocağından daş söküb evinə aparıb. Elə həmin gecə erməninin evi od tutub, yanmış külə dönmüşdür.

(Davamı səh.6-da)

Qərbi Azərbaycana qayıdışda gənclərin rolu

Qərbi Azərbaycan İcmasının fəaliyyətində il ərzində gənclərin qayıdış üçün atdığı addımlar, onların bu amal uğrunda sıx birləşməsi çox mühüm bir mərhələni təmsil edir.

Anar İrzaquliyev,
Qərbi Azərbaycan İcmasının gənclərlə iş üzrə məsul şəxsi

Qərbi Azərbaycana qayıdışda gənclərin rolu böyük əhəmiyyət kəsb edir. Gənclər regionun gələcəyini formalaşdırmaqda və bərpasında əsas iştirakçılardır.

Onların təhsili, innovasiyalar və yeni texnologiyalarla bağlı bilikləri, həmçinin vətənpərvərlik ruhu bu prosesdə böyük təsirə malikdir.

Qayıdışın yalnız fiziki deyil, həm də mədəni, sosial və iqtisadi baxımdan uğurla həyata keçirilməsi üçün gənclərin təşəbbüskarlığı və enerjisi vacibdir. Gənclər Şurasının təşkilatçılığı ilə keçirilən maarifləndirici tədbirlər, həmçinin gənclərin könüllülük fəaliyyətləri yerli icmaların inkişafını dəstəkləyəcək və qayıdışın sosial-psixoloji aspektlərini yüngülləşdirəcək. Bu baxımdan, gənclərin aktivliyi, həm də regional və beynəlxalq səviyyədə bu məsələyə olan diqqətin artmasına səbəb ola bilər.

Gənclər həm şüuraltı, həm də praktiki olaraq bu prosesi həmrəy

qüvvə rolunu oynadırlar. Onların fəaliyyəti bir neçə mühüm sahədə özünü göstərdi:

1. Vətənpərvərlik və Milli Həmrəylik baxımından, gənclər Qərbi Azərbaycana qayıdış hərəkatının əsas fəallarıdır. Sosial media və digər platformalar vasitəsilə həmrəyliyi təşviq edərək, daha geniş cəmiyyətin bu məsələyə

şəkildə dəstəkləyərək bir çox sahələrdə önəmli addımlar atırlar. Xüsusən, qeyd etməliyəm ki, bu prosesdə gənclər müxtəlif platformalarda, sosial mediada Qərbi Azərbaycan həqiqətləri, tarixi, mədəniyyəti və öz ata-baba torpaqlarından zorla çıxarılmış insanların qayıdış hüququ haqqında müxtəlif dillərdə tərcümə olunmuş məqalələrlə paylaşım edir və dəstəklərini bildirirlər.

Gənclərin Qərbi Azərbaycana qayıdışını dəstəkləyən ən mühüm amillərdən biri də vətənpərvərlik hissidir. Bu hiss gəncləri bir araya gətirir və onlar öz doğma torpaqlarını yenidən bərpa etmək, mədəni irsi qorumaq və gələcək nəsillərə təqdim etmək üçün sıx birləşirlər. Gənclər müasir texnologiya və innovasiyalardan istifadə edərək, Qərbi Azərbaycana qayıdış və bərpasına dair yeni və təsirli yanaşmaları inkişaf etdirirlər.

Gənclərin Qərbi Azərbaycana qayıdış istəyi yalnız bir torpağa geri dönmək arzusundan daha dərin mənaya malikdir. Bu istək milli kimliyin qorunması, tarixi və mədəni irsin bərpası, həmçinin gələcək nəsillərə miras qalacaq bir vətənin qurulması məqsədini daşıyır.

2024-cü il ərzində gənclər Qərbi Azərbaycan İcmasının fəaliyyətlərində əsas hərəkətverici

diqqətini yönəldirdilər.

2. Maarifləndirmə və mədəniyyətin qorunması baxımından gənclər Qərbi Azərbaycanın zəngin tarixi və mədəni irsinin öyrənilməsinə yönəlmiş layihələrdə fəal iştirak etdilər. Onlar mədəniyyətin bərpası və gələcək nəsillərə ötürülməsi üçün müxtəlif tədbirlər, sərgilər və seminarlar təşkil etdilər.

2024-cü ildə gənclər arasında daha sıx bir əlaqə quruldu. İlin əvvəlində ilk olaraq Gənclər Şurası tərəfindən icma gəncləri arasında kordinasiyalı işi təmin etmək üçün 20 rayon icmasının hər birindən ən fəal gənclər arasından gənclərlə iş üzrə məsul şəxslər seçildi. Daha sonra hər bir rayon icmasının gəncləri ilə Qərbi Azərbaycan İcmasının inzibati binasında ayrı-ayrılıqda görüşlər keçirildi.

Səmərəli fəaliyyətin nəticəsi olaraq 26 iyun - 7 iyul tarixlərində

Bakı şəhərində Qərbi Azərbaycan İcmasının təşkilatçılığı ilə 20 rayon icmasını təmsil edən, 327 Qərbi Azərbaycan kökənli gəncin iştirakı ilə tarixdə ilk dəfə "Qərbi Azərbaycan Kuboku" mini futbol turniri keçirildi. Bu idman yarışını vasitəsilə rayon icmalarının gəncləri arasında daha sıx əlaqələrin qurulması və prosesdə kütləvilik artması üçün ilk addımlar atıldı.

2024-cü ilin 6 avqust tarixində "Diaspor gənclərinin V yay düşərgəsi" çərçivəsində Laçın şəhərində "Qərbi Azərbaycanlılarla görüş" adlı 50-dən çox xarici ölkədən düşərgəyə qatılan 125 gəncə panel müzakirələr baş tutdu. Onlara Qərbi Azərbaycan həqiqətləri ilə bağlı əhatəli təqdimat nümayiş olundu.

Eyni zamanda, il ərzində Qərbi Azərbaycan İcmasının Gənclər Şurasında təmsil olunan, Milli Məclisin deputatları Ramin Məm-

tədbirlər, sərgilər, düşərgələr və digər layihələr çox uğurla həyata keçirilmişdir.

Qürurla qeyd etməliyəm ki, 2024/2025-ci tədris ili üzrə ali məktəblərə qəbul imtahanlarında 150-yə yaxın Qərbi Azərbaycan kökənli gənc 600 baldan yüksək nəticə göstərmişdir. Məhz 12 sentyabr 2024-cü il tarixində, Qərbi Azərbaycan İcmasının təşkilatçılığı ilə İcmannın rəhbərliyi, ağsaq-qaları və ziyalıların iştirakı ilə yüksək nəticə göstərən gənclərlə görüş keçirildi və gənclər İcmannın fəxri diplomu və hədiyyələri ilə mükafatlandırıldılar.

Cənab Prezidentin 2022-ci il 24 dekabrda İcmada bir qrup Qərbi Azərbaycanlı ziyalılarla görüşü zamanı söylədiyi fikirlər əsas götürülərək hər il dekabr ayının əvvəlində Qərbi Azərbaycan həqiqətləri ilə bağlı Beynəlxalq Konfrans keçirilir. 2024-cü il 5-6 dekabr tarixlərində 51 ölkədən 110 nəfər qonağın iştirakı ilə çox uğurlu və məqsədyönlü beynəlxalq konfrans baş tutdu. Konfransda 40 xarici dil bilikləri yüksək olan savadlı və sosial fəal gənc könüllü olaraq iştirak etdi. Gənclərin həm hava limanında qarşılamada və yola salınmada, həm konfrans keçirilən məkanda qeydiyyat və yerləşdirmədə, eyni zamanda rəsmilərin ikitərəfli görüşlərində İcma Aparatının

mədv, Şahin İsmayılov, Kamal Cəfərov, Naqif Həməzəyev, Səbinə Xasayeva və digər rəsmilərin iştirakı ilə 6 rayonda və Bakı şəhərində olmaqla 10 universitetdə böyük tələbə kütləsi qarşısında Qərbi Azərbaycan həqiqətləri barədə məlumatlandırıcı sessiyalar keçirilmişdir. Həmçinin ölkənin ən böyük gənclər təşkilatları ilə birgə sosial və mədəni-kütləvi

əməkdaşlarına təşkilati məsələlərdə dəstəyi qalib xalqın qalib gəncləri olaraq çox uğurla həyata keçirildi.

Gənclərin qeyd etdiyim bütün proseslərdə Qərbi Azərbaycan naminə birgə fəaliyyətləri Qərbi Azərbaycan İcmasının gələcəkdə daha güclü və dayanıqlı bir şəkildə inkişaf etməsinə zəmin yaradır və qayıdış prosesini daha da sürətləndirir.

Qərbi Azərbaycanın söz ustaları (aşıqlar) haqqında kiçik araşdırmalarım

Sözümə Əli Nəcəfxanlının "Xalq Qəzeti"ndə yazdığı yazıdan bir parça ilə başlamaq istəyirəm: "Böyük Turan ideyasının mədəni xəyaldan siyasi gerçəkliyə çevrilməsinin mühüm bir mərhələsi yaşanır. Bu, Qərbi Azərbaycan mərhələsidir".

Qərbi Azərbaycan haqqında bir çox araşdırmalar aparıb, məqalələr yazmaq mümkündür, bu gün isə mövzumuz "Qərbi Azərbaycanda Aşıq Ədəbiyyatı"dır.

Şifahi xalq ədəbiyyatının formalaşmasında xalqın adət-ənənələri, mədəni həyatı və s. amillər böyük rola malikdir. Qərbi Azərbaycanda şifahi xalq ədəbiyyatından danışarkən aşıq ədəbiyyatını da vurğulamaq məqsəduyğundur.

Aşıq ədəbiyyatı xalqın duyğularını, dü-

şüncələrini, sosial və mənəvi dünyasını əks etdirən şeir və musiqi ilə zəngin bir sənət növüdür. Aşıqlar saz alətinin müşayiəti ilə dastanlar, qəzəllər, qoşmalar və başqa şeir növləri ifa edərək, eyni zamanda xalqın həyat tərzini, adət-ənənələrini yaşadan söz ustalarıdır. Bu sənət növü həm sevgi və qəhrəmanlıq mövzularını, həm də sosial ədalət, azadlıq və insanlıq məsələlərini özündə əks etdirir. Aşıq sənəti çatdırmaq istədiyi ideyaları daha effektiv və insanın

ruhuna toxunacaq şəkildə ifadə edir.

İnsanın həyatında bədii sənətin rolu danılmazdır. Həm tənqidi, həm tərifi sözlərin bədii dillə ifadəsi insanların əqli inkişafı ilə yanaşı, həm də mədəni zövqünü də formalaşdırır.

Qərbi Azərbaycanda, xüsusilə İrəvan, Göyçə, Zəngəzur bölgələri aşıq sənətinin inkişafında özünəməxsus yerini tutmuşdur. Qərbi Azərbaycanı söz yurdu, aşıqlar məskəni adlandıraqmız lap yerinə düşər.

(*Ardı səh.8-də*)

Söz istedad və gərgin yaradıcılıq axtarışları nəticəsində poetikləşərək dərin mənə və məzmun kəsb edəndə istər-istəməz heyranlıq hissləri insanın qəlbinə bürüyür: doğrudanmı, adı sözlərin düzüümü, hər gün eşitdiyimiz, danışığımızda işlətdiyimiz kəlmələr, ifadələr bu qədər təsirli və emosional gücə malik ola bilər? Lakin insanın duyğu və düşüncələrinə hakim kəsilən poetik mətnləri oxuyanda qəti əmin olursan ki, istedadla səmimiyyətin və təbəlliyin vəhdətində yaranan poeziya hər şeyə qadirdir. Geniş mənə tutumuna, poetik gözəlliyə malik olan şeirlər nəinki ürəkləri fəth edir, həm də könülləri həyat eşqi ilə, sevgi və məhəbbətlə doldurur. Tanınmış dilçi-alim və ictimai xadim, professor, sazın-sözün qeyratkeşi Həsən Mirzənin şeirləri də vətən torpağının bərəkəti, ətri və gözəlliyi ilə sətir-sətir düzümlənib oxucuda emosional duyğular oyadır.

Doğma yurda qayıdışın bədii təcəssümü

Həsən Mirzənin şeirlərində

Avtandil Ağbaba
Filologiya elmləri doktoru,
professor, Əməkdar jurnalist

Yağı yurdda at oynadır,
Dost, bivəfa, yad oynadır.
BMT, ATƏT oynadır,
Mənim pakizə dərdimi
(M.Urud)

Həsən Mirzənin poeziyasında Qərbi azərbaycanlıların tarixi-etnik torpaqlarından erməni vandalları və onların havadarları tərəfindən zorla deportasiya olunması, xalqımızın məruz qaldığı ağır məşəqqətlər və məhrumiyyətlər nifrət və qəzəb dolu misralarla ifadə olunur. Yağı tapdağında qalan ata-baba yurduna qayıda bilmədiyinə, onun gülünü, çiçəyini dərib oxşamadığına, məğrur qayalarının köksünə sığınıb Oğuz ellərini seyr etmədiyinə görə şair bəzən özünü qınayır. Onun "pədən-pədən olub el, Dərələyəz" kitabı yalnız bədii-ritorik səciyyə daşıyır. Bu müraciət ədəbi-sosial mahiyyəti ilə Göyçəyə, İrəvana, Ağbabaya, Zəngəzurə, bir sözlə, hələlik düşmən əsarətində qalan ulu yurd yerlərimizə ünvanlanır. O yerlərə ki gözləri yollarda qalıb, səbirsizliklə özünün avtoxton sakinlərini-Qərbi azərbaycanlıları gözləyir. Həsən Mirzənin sənətkarlığı ondadır ki, o, duyğu və düşüncələrini ümümləşdirərək ictimai səviyyəyə qaldırır. Bu baxımdan onun bədii yaradıcılığında vətən anlayışı bütün məzmun və mahiyyəti, poetik çalarları, ədəbi-estetik gözəllikləri ilə oxucunu nikbin ovaqta kökləyir. "Həsən Mirzə gələr, döz Dərələyəz", "Mütləq gələcəyəm bil, Dərələyəz", "Haylardan qisası al, Dərələyəz", "Düşmənin qəbrini qaz, Dərələyəz", "Qoy doğsun üstünə dan, Dərələyəz" və s. kimi mübariz ruhlu döyüşkən misralar Qərbi Azərbaycan ellərinin qədim yurd yerlərinə qayıdış inamını ifadə edir. Bu xüsusiyyət onun deyişmələrində, xüsusilə Aşıq Mehdi ilə deyişməsində daha qabarıq şəkildə nəzərə çarpır. "Qaldı"- "Qalmaz" rədifli deyişmədə bəzən bədbin hisslərə qapılan Aşıq Mehdi dərəcələri tığyan etsə də, Həsən Mirzənin erməni işğalçılarına qarşı mübarizəyə səsləyən çağırışı Vətən həsrətli Qərbi azərbaycanlıların ümid və inamını özlə-

rinə qaytarır. "Aşıq Mehdi, məğrur dayan, məğrur dur" deyən şairin ötkəm və cəsarətli sözləri oxucunu inadır ki, Qərbi Azərbaycan torpaqları erməni işğalçılarına qala bilməz. Tarixi keçmişimizi, Atilla-nı, Göytürkleri, İldırım Bəyazidi, Şah İsmayılı yada salan müəllif tarixin ibrət dərslərindən nəticə çıxarmağa çağırır:

Atatürkün qeyratını bilir hay,
Səttar xanın cürətini bilir hay,
Heydərimin qüdrətini bilir hay,
Qorxma, ərlər yurdu Laçoya qalmaz.

İkinci bir tərəfdən, H.Mirzənin poeziyasında, o cümlədən bu deyişmədə poetikləşmiş yer-yurd adları oxucunun milli etnik yaddaşını təzələyir. Onu daxilən səfərbər edib dədə-baba ocaqlarını yandırmağa səsləyir:

Soğanlı, Vers dağı, Təkənduran,
Ətəyi bənövşə, başı çən-duman,
Cənnət Dərələyəz, o gözəl məkan,
Droya, Seroya, Armoya qalmaz.

2000-ci ildə qələmə alınmış bu deyişmədə Qərbi Azərbaycana qayıdış xəyal kimi görünsə də, bu gün ictimai-siyasi həyatın reallığını, həqiqətin özünü əks etdirir. 44 günlük Vətən müharibəsindən sonra Qərbi Azərbaycana dinc, ləyaqətli və təhlükəsiz şəkildə qayıdış inamı daha da güclənmişdir. Dövlətimizin başçısı Müzəffər Ali Baş Komandan İlham Əliyevin uğurlu daxili və xarici siyasəti bizləri doğma yurd yerlərimizə qayıdış gündən-günə daha da yaxınlaşdırır. 2024-cü il sentyabrın 30-da Bakıda böyük el sənətkarı Aşıq Ələsgərin abidəsinin açılışında möhtərəm Prezidentimiz çıxış edərək demişdir: "İki deportasiyadan müəyyən müddətdən sonra Azərbaycan xalqı öz dədə-baba torpaqlarına qayıtmış, yəni, hamısı olmasa da, böyük bir qisim qayıtmışdır. Bu, bizdə haqlı olaraq əminlik yaradır ki, üçüncü etnik təmizləmə dalğasına məruz qalmış Qərbi azərbaycanlılar öz dədə-baba torpaqlarına qayıdacaqlar".

Yolumuzu gözləyən yurd yerlərimizə qovuşacağımız gün lap yaxındadır. Tarixin sərt sınaqlarından, dəfələrlə ağır məşəqqət və məhrumiyyətlərdən çıxan Qərbi azərbaycanlılar ermənilərin bütün məkrli maneələrini dəf edəcək, dağılmış ata-baba ocaqlarını yenidən gülüstana çevirəcəklər. Cənab İlham Əliyevin məqsədyönlü, müdrik və qətiyyətli diplomatik fəaliyyəti bu yolda bütün xalqımıza işıq saçıb bir mayakdır.

Öncə qeyd etmək çox yerinə düşər ki, Həsən Mirzənin vətən həsrətli şeirləri yalnız Dərələyəzin bədii-coğrafi mənzərəsini canlandırmır. Onun şeirlərində hələlik yağı tapdağında qalan Dərələyəzin fəryadı doğranıb parçalanmış ulu bir diyarın - Təbrizin, Borçalının, Dərbəndin harayına qovuşur. Beləcə şairin kövrək və həssas duyğuları, oba-oba, oymaq-oymaq vətən torpağının daşına-torpağına hoparaq geniş sosial mənə qazanır. Oxucu Dərələyəzin təmsalında, onun dərslərini poetikləşdirən lirik "mən"in simasında ana-oğul sevgisinin sarsılmazlığını və kövrəkliyini, qüdrətini və zərifliyini görür, duyur və dərk edir. Fikrimizcə, şairin "Dərdimi" rədifli qoşmasına onlarca nəzirenin yazılması, eləcə də H.Mirzənin özünə həsr olunmuş çoxsaylı gəraylı və qoşmalar qeyd etdiyimiz hiss və duyğuların təzahürüdür. Bu baxımdan "Dərdimi" rədifli qoşmada və eyni rədifli nəzirlərdə vətən dərdi, el dərdi tığyan edib bir məcrada birləşərək sələ dönür. H.Mirzənin incə və cazibədar misraların sığalına gətirdiyi müdrik düşüncələr, səmimi duyğular dərin mənə tutumu ilə xalq ədəbiyyatından gələn klassik ənənədən soraq verir "Töksəm dərya olar gölə dərdimi", "aşıqlar söyləsin elə dərdimi", "yüklənsən çökəmməz filə dərdimi" və sair kimi poetik misra və ifadələr, xalq dastanlarımızda sıx-sıx rastlaşdığımız "dərdimi dil ilə desəm, dilim alıb yanar. Mənə bir saz verin, dərdimi sazla deyəcəm" cümlələri ilə eyni xalqı ruhlandır, eyni kökdən qaynaqlanmışdır. Buna görədir ki, Həsən Mirzənin istər qoşma və gəraylılarında, istərsə də deyişmələrində və müxəmm-

məslərində xalqı kolorit, genetik yaddaş olduqca güclüdür. Tarixi-etnik yaddaşın bu xüsusiyyəti şairin poeziyasının ruhuna, mənə və məzmununa hoparaq poetik duyğuların təbəlliyini, düşüncələrin kamilliyini təmin edir:

Babamın o yerdə izi qalıbdır,
Nənəmin nəğməli sözü qalıbdır,
Türk-oğuz yurdunun gözü qalıbdır,
Töksəm də aparmaz, Nilə dərdimi.

Qeyd etdiyimiz ideya-bədii məziyyətlərdən başqa, "Dərdimi" qoşmasının ədəbi-mədəni aləmdə geniş yayılıb yüksək uğur qazanmasının mühüm bir səbəbi də şeirdəki həsrət və nisgil duyğularının, fərdi yaşantıların fərdilikdən çıxıb daha çox ictimai məzmun və mahiyyət kəsb etməsi ilə əlaqədardır. Qoşmanın yaranma tarixi ilə bağlı müəllifin qeydləri də bu baxımdan maraqlıdır. H.Mirzə yazır ki, 1998-ci il iyun ayının 15-də Xızının Altıağac kəndində Dərələyəz günləri keçirdik. Mən Aşıq Ulduzdan türkiyəli Aşıq Murad Çobanoğlu ilə olan "Dərdimi" rədifli deyişməsini oxumasını xahiş edəndə Aşıq Ulduz dedi ki, Ay Həsən müəllim, sənəin nə dərdin var? Cavabım belə oldu: "Aşıq Ulduz, sənəin dərdin mənim ki qədər olmaz. Görürsənmi bu qədər adam vətən dərdi, yurd həsrəti ilə bağlı bura toplanmışdır. Dərhal qələmi əlimə alıb cib dəftərimdə birinci bəndi yazdım. Sonra da evə gələndə kimi 4-5 bəndini yazdım. Hamısını tamamladıqdan sonra qoşmanı verdin Ulduz xanıma və dedim ki, "Dərdimi" rədifli həmin qoşmaları oxuyanda bunu da oxuyun. O da həmişə "Quba Kərəmisi", "Zarınçı", "Qaytarma", "Qaraçı" üstündə bu qoşmanı oxu-

yur. "Dərdimi" rədifli qoşmanın yazılma tarixi belə olmuşdur".

Göründüyü kimi, Həsən Mirzəni bu şeiri yazmağa vadar edən Qərbi azərbaycanlıların ata-baba ocaqlarından didərgin salınmaları, parçalanıb bölünmüş vətən dərdir. Başqa sözlə, şeirdə yalnız Qərbi azərbaycanlıların yurd-yuva həsrəti, çəkdiqləri iztirablar deyil, eləcə də bütöv Azərbaycan dərdir, Azərbaycan xalqının əbədi birlik arzusu əks olunmuşdur. Zəlimxan Yaqub, Məstəfə Günər, Musa Urud, Əli Vəkil, Alqayıt, Əvəz Lələdağ, Səadət Buta və digər tanınmış şair və el sənətkarlarını dilə gətirən də qoşmada əks olunan global problemlərdir. Xalqımızın başına gətirilən tarixi faciələrə dünya ictimaiyyətinin biganə münasibəti, vahid Azərbaycan arzusu, milli-mənəvi birlik və s. kimi ideyalar bu şeirlərin əsas məzmun və bədii qayəsini müəyyənləşdirməklə yanaşı, eyni zamanda müəlliflərin yüksək vətəndaşlıq mövqeyini də nümayiş etdirir. Aşağıdakı bəndlərdə oxşar motivlərin, vətəndaşlıq duyğularının obrazlı ifadəsi fikrimizi təsdiqləyir:

Keçirir odumu, kəsir istimi,
Qayğular qoşun tək alır üstümü,
Görmür dumanımı, görmür tüstümü,
Mən necə göstərim kora dərdimi.
(Z.Yaqub)

Həsən Mirzə, dörd tərəfim qafəsdi,
Tərlən torda bir çarəsiz nəfəsdi.
Dünya kordu, cahən hələ şikəstdi,
Gətirmək istəmir dilə dərdimi.
(M.Günər)

Qərbi Azərbaycan təkcə qədim tarixi və mədəniyyəti ilə deyil, həm də yetişdirdiyi şəxsiyyətlərlə seçilir

Aynur Cəfərova
Filologiya fakültəsi, 1-ci kurs,
Meh Ədəbi dərəcəsinin musiqi bölməsinin sədri

lini başa vurduqdan sonra, Azərbaycan Dövlət Bədən Tərbiyəsi və İdman Akademiyasına daxil olmuşdur. Akademiyada təhsil alarkən, idmana olan həvəsi və bacarıqları sayəsində kikk-

boksinq üzrə müxtəlif uğurlar əldə etmişdir. O, Azərbaycanın müxtəlif çempionatlarında mükafatlar qazanmış və bir neçə dəfə Azərbaycan çempionu adına layiq görülmüşdür. Bu sahədəki uğurları ilə tanınan Muxtar həmçinin bir çox beynəlxalq yarışlarda da iştirak etmişdir. Kikkboksinq üzrə qazandığı təcrübə döyüş ruhunun güclənməsinə və fiziki hazırlığının yüksək səviyyəyə çatmasına səbəb olmuşdur.

2013-cü ildə Muxtar Qasımlı hərbi xidmətə çağırılmışdır. O, Azərbaycan Silahlı Qüvvələrində zabıtlıq kursunu başa vurmuş və 2014-cü ildə ehtiyata buraxılmışdır. Hərbi xidmət müddətində həm fiziki hazırlığını artırmış, həm də Azərbaycan Ordusunun peşəkar döyüşçüsü kimi özünü sübut etmişdir.

Muxtar Qasımlı 2020-ci ilin sent-

yabrında başlayan Vətən müharibəsi zamanı cəbhəyə yollanmış və Füzuli istiqamətindəki döyüşlərdə iştirak etmişdir. 2 oktyabr 2020-ci ildə Füzuli döyüşləri zamanı qəhrəmancasına şəhid olmuşdur. Şəhidlikdən sonra onun igidliyi və vətənə olan fədakarlığına görə Azərbaycan dövləti tərəfindən "Vətən uğrunda" və "Füzulinin azad olunmasına görə" medalları ilə təltif edilmişdir.

Muxtar Qasımlının əslisi Qərbi Azərbaycana bağlıdır və bu torpaqlarla bağlı dərindən bir hissiyatı vardır. O, ailəsi ilə birlikdə Qərbi Azərbaycanın mədəniyyəti və ənənələrini yaşatmağa çalışmış, bu mirası qorumaq və gələcək nəsillərə çatdırmaq üçün səy göstərib.

Muxtar Qasımlı idman sahəsindəki

uğurları, hərbi xidmətinə olan məsuliyyəti və Vətən uğrunda göstərdiyi qəhrəmanlıqla bir nəsil üçün nümunə olmuşdur. O, gənc yaşında şəhid olmuş olsa da, həyat yolu və dəyərləri əsrlər boyu unudulmaz bir irs olaraq qalacaqdır. Onun həyatının və fəaliyyətinin əsl məqsədi həm də Azərbaycan xalqının birliyi, Vətənə olan bağlılıq və özmərkəzliliyi.

Muxtar Qasımlının adı tarixə həm bir idmançı, həm də qəhrəman şəhid olaraq yazılıb, onun göstərdiyi igidlik və fədakarlıq Azərbaycan xalqının qəlbində əbədi yaşayacaqdır. Muxtar Qasımlıdan başqa, bir sıra digər şəhidlərimiz də var ki, onların arasında Xudayar Yusifzadə, Nadir Məhəmmədov, Səbuhi Əhmədov və Hətəmxan Quliyev kimi qəhrəmanlar yer alır.

Qərbi Azərbaycan - hazırda Ermənistanın tərkibində olan, tarixi Azərbaycan torpaqları kimi tanınan ərazilərdir. Bu bölgə əsrlər boyu azərbaycanlıların məskunlaşdığı, zəngin mədəniyyətə və irsə sahib olduğu bir məkan olmuşdur.

Qərbi Azərbaycan təkcə qədim tarixi və mədəniyyəti ilə deyil, həm də yetişdirdiyi şəxsiyyətlərlə seçilir. Bu torpaqlardan çıxan insanlar Azərbaycan xalqının taleyində mühüm rol oynayıb. Onlardan biri də Vətən müharibəsində igidlik göstərmiş və şəhidlik zirvəsinə ucalmış Muxtar Qasımlıdır. Muxtar Əli oğlu Qasımlı 23 fevral 1993-cü ildə Bakı şəhərində anadan olub. Əslən Qərbi Azərbaycandan olan bir ailənin övladı olaraq, Muxtar uşaq yaşlarından Vətənə olan sevgisini hiss etmişdir. Ailəsindəki dəyərlər və qədim Azərbaycan torpaqlarına bağlılıq, onun həyatını və gələcəkdəki fəaliyyətini müəyyən etmişdir.

Muxtar Qasımlı orta məktəb təhsil

Bakı Mühəndislik Universiteti (BMU), Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti (ADPU) və Qərbi Azərbaycan İcmasının birgə təşkilatçılığı ilə “Biz qayıdacağıq!” adlı elmi-praktiki konfrans keçirilmişdir.

Millət vəkili Mələhət İbrahim-qızının moderatorluğu ilə keçirilən konfransa ADPU-nun rektoru professor Cəfər Cəfərov, Beynəlxalq əlaqələr üzrə prorektoru pro-

fessor Mahirə Hüseynova, Filologiya fakültəsinin dekanı dosent Könül Həsənova, Qərbi Azərbaycan Araşdırmalar Mərkəzinin rəhbəri t.ü.f.d Leyla Calalova, dövlət və hökumət nümayəndələri, Qərbi Azərbaycan İcmasının rəhbərliyi və üzvləri, millət vəkili, tanınmış alimlər, həmçinin BMU rəhbərliyi və professor-müəllim heyəti qatılmışlar.

ADPU-nun rektoru professor Cəfər Cəfərov bu gün Qərbi

BMU-da “Biz qayıdacağıq!” adlı elmi-praktiki konfrans keçirilib

Azərbaycana qayıdış konsepsiyasının dövlətçiliyimizin əsas prioritetləri sırasında dayandığını, eyni zamanda xalqımızın hər bir fərdinin qəlbində tarixi torpaqlarımıza

dönəcəyimizə dərin inamın yarandığını bildirmişdir.

Qərbi Azərbaycan İcmasının İdarə Heyətinin üzvü, ADPU-nun Beynəlxalq əlaqələr üzrə prorek-

toru professor Mahirə Hüseynova çıxışında ali məktəblərdə tarixi torpaqlarımıza qayıdışla bağlı maraqlandırmə tədbirlərinin önəmli olduğunu vurğulamışdır.

Görüşün keçirilməsində məqsəd Qərbi Azərbaycan həqiqətlərinin təbliği, gənc nəslin vətənpərvərlik ruhunda tərbiyəsi, təhsil sahəsində uğur qazanmış, ictimai fəal gənclərin Qərbi Azərbaycana qayıdış hüququ, Qərbi Azərbaycan İcmasının fəaliyyəti barədə məlumatlandırılması, gənclərin İcmanın fəaliyyətinə cəlb olunmasıdır. Tədbirin təşəbbüsçüsü Gənclər Fondudur.

Tədbiri giriş sözü ilə açan İcmanın İdarə Heyətinin sədri, Milli Məclisin deputatı Əziz Ələkbərli Qərbi Azərbaycan həqiqətlərinin gələcək nəsillərə ötürülməsində gənclərin rolundan bəhs edib, bildirib ki, ötən əsrlərdə soydaşlarımızın başlarına gətirilən müsibətlər unudulmamalı, tarixdən çıxarılmalı olan dərs kimi nəsil-dən-nəslə ötürülməli, bununla yanaşı ata-baba yurdlarımıza sülh yolu ilə qayıdış prosesində də gənclərimiz öz töhfələrini verməlidir.

Ağsaqqallar Şurasının üzvü, Amasiya icmasının sədri, akademik Abel Məhərrəmov gənclərin ölkəmizin həyatında oynadığı

önəmli rolu, torpaqlarımızın işğaldan azad olunmasında göstərdikləri şücaət və qəhrəmanlıqları örnək olaraq səsləndirib. Abel Məhərrəmov ümummili məsələmiz olan Qərbi Azərbaycanla bağlı aparılan işlərdə yaxından iştirakının önəmindən bəhs edib.

İcmanın Gənclər Şurasının

sədri, Milli Məclisin Gənclər və idman komitəsinin sədri Şahin İsmayilov çıxışında indiki Ermənistanla zorla çıxarılmış azərbaycanlıların qayıdış hüquqlarının bərpası və Qərbi Azərbaycan həqiqətlərinin təbliğində, eləcə də Ulu Öndər Heydər Əliyevin və Prezident İlham Əliyevin qayıdış

ideyalarının gələcək hədəflərimiz kimi öyrənilməsində gənclərin rolundan danışıb.

Sonra İcmanın digər üzvləri, ölkəmizin ictimai-siyasi və mədəni mühitində tanınmış ziyalılar gənclərin suallarını cavablandıraraq, qarşılıqlı fikir mübadiləsi aparılıb.

Tədbirdə həmçinin İcmanın

İdarə Heyətinin üzvü, Keşkend rayon icmasının sədri, Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetinin prorektoru, professor Mahirə Hüseynova, İcmanın İdarə Heyətinin üzvü, professor, ictimai xadim Dilarə Seyidzadə və təhsil sahəsində uğur qazanmış, ictimai fəal gənclər iştirak edib.

Qərbi Azərbaycan yurdumuz, obamız, tariximiz!

(Əvvəli səh.3-də)

Qozulca cammatı kəndi tərk etdikdən sonra, ermənilər Seyidlilər məhəlləsindən axan İnci çayını aşağıda yerləşən İrind kəndinə axıtmağı qərar almışlar. 50-60 metr yüksəklikdən axan İnci çayı gecənin birində İrind kəndini suya batırmışdır. Elə bil burada heç belə bir kənd olmamışdır. Sanki Qozulca kəndində yaşayan insanlar ordan çıxdıqdan sonra oranın dağı, daşı, çayı da ora köçmüş erməniləri qəbul etməmişdir. Bütün bunları bizə vaxtı ilə Qozulca kəndindən Bərdə rayonu İmirli kəndinə köçmüş və təxminən 100 yaşa kimi yaşamış, ömrünün sonuna kimi yaddaşını itirməmiş Quliyev Məhəmmədli Nəcəf oğlu

və onun həyat yoldaşı Quliyeva Sonabəyim Həsən qızı bizim valideynlərimizə danışmışlar. Onlar dünyasını dəyişənə kimi həsrətlə Qozulcanı yad etmişlər.

Dərələyəzin başqa kəndləri kimi də Qozulca kəndi də Stalinin siyasətinin qurbanı olmuşdur. Qərb ölkələrinin fitvası, Rus çarizminin rəhbərliyi ilə erməniləri Misirdən, İraqdan, İrandan və s. yerlərdən gətirib Qozulca ərazisində yerləşdirmişlər. Bunun səbəbi isə öz çirkin niyyətlərini gələcəkdə həyata keçirmək idi. Və buna da təəssüf ki, nail oldular.

Qozulca kəndindən deportasiyadan sonra kənd sakinlərini üstü açıq yük və qonlarında mal-qarası ilə birlikdə Azər-

baycanın aran rayonlarına göndərərək, onlara zülüm vermişlər. Həmin əhalinin bir hissəsi çətinliklərə dözməyib bir hissəsi isə iqlim şəraitinə uyğunlaşmadığı üçün həyatlarını itirmişlər.

Bütün bu çətinliklərə ayrı-ayrı kənd və şəhərlərdə yaşamaqlarına baxmayaraq Qozulca camaatı öz təhsillərini davam etdirmiş və həyatda öz mövqelərini tutmuşlar. Həmin kənd sakinlərinin bir çoxu tibb sahəsində, mühəndislik müəllim polis və hüquq mühafizə orqanlarında çalışmaqla öz vəzifələrini ləyaqətlə yerinə yetirmişlər.

2020-ci ildə 44 günlük II Qarabağ müharibəsi və 2023-cü ildə 1 günlük antiter-

ror əməliyyatı nəticəsində erməni faşistləri hörmətli prezidentimiz İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə torpaqlarımızdan qovuldu və ədalətsizliyə son qoyuldu.

Yaxın zamanda inanırıq ki, aparılan işlər, xüsusilə prezidentimizin söyləri və gərgin mübarizəsi nəticəsində bizim öz ata-baba yurdlarımıza qayıtmağımız barədə tələblərimiz beynəlxalq aləm tərəfindən tanınacaq və biz layiqli şəkildə öz ata-baba yurdlarımıza qayıdacağıq. Əziz gənclər, bu ağır yük hər birimizin çiyindədir. Bizim hər birimiz var gücümüzlə çalışıb, bu yükü məqsədimizə nail olana kimi aparmalıyıq! Bu yükün aparılmasında hər birimizə uğurlar arzulayıram.

Qərbi Azərbaycanda toy adət-ənənələri

Toy mərasimləri və toyların adət-ənənələri xalqların mədəniyyətini əks etdirmək baxımından ən dəyərli nümunələrdəndir. Məhz qədim Azərbaycan torpaqları olan Qərbi Azərbaycanın toy adət-ənənələri zənginlik və gözəllik baxımından olduqca əhəmiyyətlidir. Bir çox tədqiqatçıların qeydlərinə görə, Qərbi Azərbaycanda toylar nağıl kimi keçirmiş. Elin şənliyinə səbəb olan bu toylar mütləq ağsaqqal, ağbirçəklərin xeyir-duası ilə baş tutardı. Qərbi Azərbaycanın bir sıra mahallarında, xüsusilə də Zəngəzur, Göyçə, İrəvanda toy adətləri bir ayrı cür dəyərlidir. Məqalədə Qərbi Azərbaycanın bir sıra məşhur adət-ənənələrinə yer verilib.

Aytac Muradli,
ADPU, Filologiya fakültəsinin
AZD2104B qrupunun
tələbəsi, "Meh" Ədəbi
Dərnəyinin rəhbəri

Qərbi Azərbaycanın toy adət-ənənələrində tarixiliklə birgə bir sıra fərqlər görmək mümkündür. Məsələn, qızlarımız xınayaxdı mərasimlərində nanaylar oxuyurdu. Toylarda isə gəlini təndirin və ya ocağın başına döndərirdilər. Toyun sonuna kimi gəlinin üzü duvaqla örtülü olarmış. Gəlini oğlan evinə at üstündə aparırmışlar. Həmin atın boynuna fərqlənmək üçün ağ yaylıq da bağlayırdılar. Toy günü at sürənlərə isə müjdə yastığı verirdilər. At sürənlərdən özünə əmin olan gənc yastığı aldığı kimi kimsəyə vermədən oğlan evinə qaçırıb çatdırırdı. Bu o demək idi ki, gəlinin bəy evinə gəlməyinə çox az zaman qalıb. Bu kimi bir çox adətlər tarixdə elə dərin iz qoymuşdur ki, yaddaşlardan silinməmişdir. Qərbi Azərbaycan toylarında aşıqsız toy görülməzdi. Aşıqlar xeyir-dua verər, ustadnamə oxuyarmışlar. Yallı rəqsi də hər zamankı kimi öz yerini tutub. Yallını bu toylarda həmişə toy edən evin ağsaqqalı başladardı. Toy mərasimlərində olduqca maraq oyadan bir başqa əsas adətlərdən biri də bəyin oğurlanması idi. Qohumlar sağdış və soldışın başını qatıb bəyi oğurlamağa çalışırdılar. Bəyi oğurlayanlara isə sonra quzu kəsib qonaqlıq vermək mütləq idi.

Qərbi Azərbaycanın toyları hər yay mövsümündə təxminən 8-10 dənə olurdu. Toylar, adətən, cümə, şənbə və bazar günləri 2-3 gün olmaqla davam edirdi. Toydan bir neçə gün əvvəl çörək bi-

şirmə mərasimi olurdu. Bu adət Azərbaycanın digər bölgələrində də hələ də mövcuddur. Bu kimi bənzər adətlərin içində "Şax bəzəmə" adəti də mövcuddur. Bu şaxın üzərində meyvə, konfet, quru şirnilər və s. şirniliklər olurdu. Ata evindən köçərkən gəlin özü ilə çörək, sandıq, eyni zamanda bir qazan halva aparardı.

Bu, şirinlik əlaməti idi. İndi bu adət-ənənələr bir qədər dəyişib. Bundan əlavə, qız ata evindən gedəndə onun əlinə pul qoyub bağlayardılar. Yəni qız özü ilə getdiyi ocağa ruzi-bərəkət aparsın deyər.

Gəlin bəy evinə yaxınlaşanda atdan yerə düşər, ayaqqabısını çıxarar, evə piyada ayaqqabısız gəlirdi. Bunun mahiyyəti də o idi ki, ayaqqabını el arasında darlıq əlaməti bilirdilər. Burdan da bu mənə çıxırdı ki, gəlin darlıqdan çıxmaq istəyir, ailəyə xoşbəxtlik gətirmək istəyir. Gəldiyi ailənin gün-güzəranını xoş görmək istəyir, pis gün istəmir. Gəlin elə ki gəlib qapıya çatdı, onun qarşısında yerə sərilmiş lavaşlar və qəndlər olurdu. Gəlin bir-bir o lavaşları yerdən yığaraq sol qolunun üstünə qoyur, qəndləri də yığmağa başlayır. Bu da o demək idi ki, gəlin bu evə ruzi-bərəkətlə gəlir. Lavaş bərəkət anlamında, qənd isə şirinlik mənasında qoyulurdu. Bu adəti də xoşbəxtliyin əsası bilirdilər.

Elçilik mərasimləri də bir ayrı cür maraqlı keçirdi. Elçiliyə üzükdən qabaq bir yaylıq aparmaq əsas adət idi. Elçiliyin bütün xərcləri qız evinin öhdəsinə düşürdü. Bu mərasimdə söhbət zamanı zarafatdan çox istifadə edilirdi. Elçilikdən öncə isə ata-ana kimisə məsləhət görürdülərsə, həmin adamın qapısından bir qara daş alınıb həyəətə gətirilirdi. Bu, düşərliklik üçün idi.

Təəssüf olsun ki, Qərbi Azərbaycanın bu maraqlı adətləri, mərasimləri, folkloru və s. erməni işğalları nəticəsində unudulmağa başlanmışdır. Yavaş-yavaş itib batmışdır. Amma biz bütün bu müqavimətə baxmayaraq öz adət-ənənələrimizi qoruyub saxlamağı bacarmalıyıq!

Qərbi Azərbaycan mədəniyyəti qədim bir tarixə malik olub. Əsrlər boyu formalaşmış musiqi,folklor və el adət-ənənələri Azərbaycan mədəniyyətinin müstəsna hissəsinə çevrilmişdir. Bu bölgəmizin zəngin mədəni irsi olub, aşıq sənətindən başlayaraq xalq mahnılarına qədər uzanan qədim bir tarixi vardır. Burada formalaşan musiqi və folklor ənənələri xalqın həyat tərzini, məişətini və dünyagörüşünü əks etdirən mühüm mədəniyyət nümunələridir. Tarixin müxtəlif dövrlərində bu bölgədə yaşayan insanlar musiqini təkcə əyləncə vasitəsi kimi deyil, həm də öz hiss və düşüncələrini ifadə etməyin bir yolu kimi qəbul edirdilər. Qərbi Azərbaycanın aşıq sənəti, xalq mahnıları, muğam ənənələri və toy mərasimlərində icra olunan musiqi növləri bu mədəniyyətin zənginliyini göstərən əsas elementlərdəndir.

Qərbi Azərbaycanda mədəniyyəti

Ermənilərin azərbaycanlılardan mənimsədikləri ən mühüm sahələrdən biri musiqidir: Azərbaycan xalq musiqisi ilə toy şənliklərini keçirən, xalq musiqimizin təsiri altında tərbiyə olunaraq nəsilbənəsil dəyişən ermənilər bu gün həyasızcasına həmin musiqinin erməni folkloruna aid olduğunu iddia edirlər. Bunun üçün onlar uzun illər boyu Azərbaycan xalq mahnılarının şeir mətnlərini erməni dilində yazılmış mətnlərlə əvəzləmiş, rəqs melodiyalarımızın adlarını dəyişmiş, xalq musiqimizin melodik məzmununa yad intonasionalar daxil etmişlər. Xalq rəqslərimizin ermənilər tərəfindən mənimsənilməsində ən çox zərərçəkmiş janrlarından biri "yallı"lar olmuşdur. Hətta indi bizə məlum olan "Ağbaba yallı"sını da misal göstərmək olar. Hər kəsə məlumdur ki, yallı kollektiv şəkildə oynanılan kütləvi rəqsdır və hər bir yallının da öz fərdi oyun qaydası, gediş hərəkətləri vardır. İrəvanda və onun digər mahallarında vaxtilə azərbaycanlılar tərəfindən yaradılmış və sevilə-sevilə oynanılmış yallı havaları artıq ifa edilmirdi. Çünki yallıların gediş hərəkətlərini bilən insanlar öz doğma yurdlarını tərk etdikdən sonra prəkəndə şəkildə Azərbaycanın müxtəlif bölgələrinə səpələnmiş, digər qonşu dövlətlərin ərazilərində məskunlaşmışlar. Uzun illər boyu oynanılmayan İrəvan yallılarımızın zaman ötdükcə həm xoreorafik gediş hərəkətləri, həm də musiqi məzmunu unudulmuşdur. Həmin yallıların yenidən bərpa edilməsi üçün Azərbaycanın bütün bölgələrini əhatə edən tədqiqatlar aparılmalı idi. Çünki İrəvandan məcbur çıxarılmış ailələrin harada, hansı bölgədə, hansı kənddə məskunlaşdıqları bəlli deyildi. Həmin insanların yaşadığı ünvanı öyrənmək, yallıların musiqisini və oyun qaydalarını bilən şəxsləri tapmaq çox uzun zaman tələb edirdi. Təəssüflər olsun ki, həmin yallılar zamanında toplanmamış, müəmmalı səbəblərdən bu işə laqeydlik göstərilmişdir. Bundan istifadə edən ermənilər isə vaxtilə azərbaycanlılardan öyrəndikləri yallıların adlarını dəyişərək, onlara yeni xoreorafik quruluş verərək oynamış və bu gün də bir çox

Rəşidə Nəbizadə
Filologiya fakültəsinin
Azərbaycan dili və ədəbiyyat
müəllimliyi ixtisası,
"Meh" Ədəbi Dərnəyinin
"Musiqi" bölməsinin
sədr müavini

dünya ölkələrinin səhnələrində erməni rəqsi kimi nümayiş etdirməkdədirlər.

Qərbi Azərbaycanda müxtəlif etnik qruplar bir yerdə yaşayırdı. Zaman keçdikcə mədəni, dini və etnik varlıqlarını qoruyub saxlayaraq bu tayfalar müxtəlif sahələrdə bir-birlərinə təsir göstərər bilməmişlər. Qərbi Azərbaycanda ən mühüm etnik qruplar türklər, kürdlər, asurilər və ermənilərdir. Bu sahədə ən əhəmiyyətli musiqi növü türk musiqisidir və bu kontekstdə aşıq musiqisi ən əhəmiyyətlidir. Qərbi Azərbaycanın aşıq musiqisi Türkiyənin Şərqi bölgələrinə yaxın olduğu üçün Şərqi Azərbaycanın aşıq musiqisi ilə bağlı olsa da, Şərqi türk musiqisindən təsirlənmişdir. Qərbi və Şərqi Azərbaycanın aşıq musiqi əsasları bir-birindən çox da fərqlənməyə deyil, bir çox cəhətdən, o cümlədən ifa üsulları ilə fərqlənir. Qərbi Azərbaycan həvəskarları balaban və qaval müşayiəti olmadan təkbəşinə musiqi ifa edirlər. Qərbi Azərbaycanın aşıq ənənəsində nağılcılıq daha çox qorunub saxlanılır. Qərbi Azərbaycanda aşıq musiqisindən başqa türk musiqisinin digər nümunələri: mahnılar, tərənəllər, laylaylar və s. var. Qərbi Azərbaycanda ümumi alətlərə zurna, duzle, nərmonəy (balaban), şəmşal, neyləbek, dahil, tombək, bağlama və kamança daxildir.

Qərbi Azərbaycan mədəniyyəti tək musiqi sahəsində deyil, həm də xalqçılıqda da dərin izlər buraxmışdır. Azərbaycan xalqçılıq məktəbləri arasında İrəvan xalqçılığının özəl yeri var. İrə-

van gözəlləri bir vaxtlar xalçalar toxuyardı. O xalçaların hər çeşnişi bir bayatı, şipşirin bir nəğmə idi. Xalqımızın sənət inciləri olan xalçalarla aramızda körpü yaradan sənətsünaslar, alimlər az deyil. İrəvan xalçalarını bizə tanımaqda, onları təbliğ etməkdə fəal olan professor Vidadi Muradov bildirir ki, İrəvan şəhəri və onun ətrafında olan mahallar qədim türk-oğuz tayfalarının yaşadığı ərazilər olub. Onun bildirdiyinə görə, bu ərazidə olan saysız-hesabsız yaşayış məskənləri - nekropollar, kurqanlar, qala, saray və istehkam qalıqları, karvansaralar, körpülər, qəbirüstü sərdəbələr, eləcə də qəribə formalı daşlar, at, qoç heykəlləri, məbəd, kilsə, məscid, pir və ocaqlar yerli əhəlinin tarixindən, dünyagörüşündən, etnik mənsubiyyətindən xəbər verir: "İstər yer-yurd və coğrafi adlar, istərsə də müasir dövrümüzdə qədər gəlib çatmış folklor nümunələri vaxtilə bu ərazidə yaşamış Azərbaycan türklərinin (azərbaycanlıların) keçmişini, zəngin mədəni irsini özündə təcəssüm etdirir. Buranın yerli əhalisi sənətkarlıq, əkinçilik və heyvandarlıqla məşğul olub, təbiətin bəxş etdiyi nemətlərdən səmərəli istifadə edib. Yerli əhəlinin zəngin təxəyyülünün məhsulu olan folklor, mif və əsatirlər, nağıllar, poetik nümunələr burada yurd salmış insanların həm də dünyagörüşünün göstəricisidir. Bu bölgədə ənənəvi türk dünyagörüşünü əks etdirən mif və rəvayətlərdən başqa, hər bir coğrafi adın, müqəddəs yerin tarixçəsini özündə yaşadan hekayətlər də yaranıb. Ağbabadan Vedibasara, Lorudan Zəngəzura, Göyçədən Zəngibasara qədər olan ərazidə sıx yaşamış əhali tarixi kökləri çox qədimlərə gedən memarlıq, sənətkarlıq nümunələri ərsəyə gətirib. Qərbi Azərbaycan ərazisində olan abidə adlarının əksəriyyəti özünün orijinallığı, eyni zamanda, türk mənşəli semantika ilə seçilir. Bu bölgənin sakinlərinin mifik görüşləri, onların yaratdıqları şifahi xalq ədəbiyyatı, o cümlədən nağıl qəhrəmanları özünü obrazlı şəkildə memarlıqda, xüsusən də xalqçılıq sənətində büruzə verib.

Qərbi Azərbaycanın söz ustaları (aşıqlar) haqqında kiçik araşdırmalarım

Künül Haqverdiyeva, "Meh" Ədəbi Dərnəyinin sədr müavini, "Qiraətçilər" bölməsinin sədri, Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti, Filologiya fakültəsinin 2-ci kurs tələbəsi

(Əvvəli səh.4-də)

İndi isə bir çox Qərbi Azərbaycan aşığından danışaq:

Aşıq Alı 1801-ci ildə Göyçə mahalının Qızılvəng kəndində anadan olmuşdur. Bəzi mənbələrdə onun babası Haqverdinin Dərələyəz mahalının Milli dərəsindəki Gilan kəndindən qohum-əqrəbası ilə birlikdə Qızılvəng kəndinə köçdüyü bildirilir. Bir neçə mənbədə, o cümlədən Fərman Kərimzadə, Şamil Əsgərov və Əli Əmirovun yazılarında onun kürd olduğu qeyd edilmişdir. Nazir Əhmədliyə görə, Aşıq Alı mənşəcə ya kürd, ya da ayrım olmuşdur. Tədqiqatçı Maşallah Xudubəyli bu fikirləri "təxribat" adlandırmış, Aşıq Alının əslən göyçəli olduğunu əlavə etmişdir. Alı gəraylı, qoşma, təcnis, divanı, müxəmməs kimi şeir növlərində şeirlər yazmışdır. O, 1911-ci ildə elə anadan olduğu kənddə dünyasını dəyişmişdir.

Ümumiyyətlə, Qərbi Azərbaycan torpaqlarında həyata keçirilən deportasiya siyasəti 3 (üç) əsas mərhələyə bölünmüşdür. 1905-1918, 1948-1953 və 1987-1991-ci illəri əhatə edən deportasiyalar nəticəsində minlərlə həmyerlimiz öldürülmüş və öz yurdlarından didərgin salınmışdır. XIX əsrin axırlarına olan statistikaya görə, Dərələyəz mahalı 154 kəndə sahib olmuşdur ki, bunlardan 45 kənd 1905-1907-ci illərdə tamamilə məhv edilmişdir.

İkinci Dünya Müharibəsindən (1939-1945-ci illər) Sovet Sosialist Respublikaları İttifaqının (SSRİ) qalib çıxmasından istifadə edən ermənilər özlərinin şovinist siyasətlərini davam etdirmişlər. 1945-ci ilin aprel ayının 19-da Ecmiədzin kilsəsinin arxiyepiskopu Gevork Çörəkçiyanın SSRİ-nin rəhbəri İosif Stalinlə görüşündən sonra 100 min erməninin Qərbi Azərbaycan torpaqlarına immiqrasiyası və azərbaycanlıların deportasiyası haqqında qərar qəbul edilmişdir. SSRİ hökuməti bu köçürməni Mingəçevir su anbarının inşasından sonra həmin ərazilərdə pambıq yetişdirmək üçün işçi qüvvəsinə ehtiyac yaranması ilə əlaqələndirməyə çalışmışdır. 15

Hər yana baxıram hava məxsuşdu, Gəzdiyim oylaqlar yadıma düşdü, Bir gün eşidərsiz Ali da köçdü, Sındı telli sazı, təzanə qaldı?

Aşıq Abbasəli 31 dekabr 1913-cü ildə Göyçə mahalının Daşkənd kəndində anadan olub. Şair Məmmədhusəynin nəticəsidir. Aşıq Abbasəlinin ustadı Göyçə mahalının Yarpızlı kəndindən olan Aşıq İslam olmuşdur. Aşıq Abbasəli qardaşı Aşıq Novruzun ustadı idi. Aşıq Abbasəli uzun müddət saz çalib oxumuş, həm ifaçı aşıq kimi, həm də yaradıcı aşıq kimi tanınmışdır. Xasay Zeynalovun 2001-ci ildə yazdığı "Göyçə mahalının tarixindən yarpaqlar" adlı əlyazmasında Aşıq Abbasəli ilə Aşıq Əli Şairovun bir deyişməsi verilmişdir.

Aşıq Əli Şairov 1913-cü ildə Göyçə mahalının Daşkənd kəndində anadan olmuşdur. Şair Məmmədhusəynin nəticəsidir.

Aşıq Abbasəli: Gəl sənə söyləyim, ay cavan aşıq, O hansı şəhərdir birdi dükanı? Bir bənnə aylaşib o şəhər üstə, Yoxdu o bənnanın cəsəddə qanı?

Əli Şairov: Salamını aldım, ay cavan aşıq, Cəsəd bir şəhərdir, ürək dükanı. Könül bir bənnadı o, şəhər üstə, Unutmaz heç zaman ilqar, imanı.

Aşıq Ələsgər 1821-ci ildə Göyçə mahalının Ağkilsə kəndində anadan olmuşdur. Azərbaycan xalq şeirinin ən böyük nümayəndələrindən və bu şeirin ən uca zirvələrini fəth edən sənətkarlardandır. Aşıq poeziyasını bol həyatı müşahidələrə zənginləşdirmiş, həm məzmun, həm forma rəngarəngliyi, həm də saf, duru xalq dilin-

dən istifadə baxımından Aşıq Ələsgər Azərbaycan, ümumən türk şeirinə misilsiz xidmətlər göstərmişdir.

Adım Ələsgərdir, Göyçə - mahalım, Dolanım başına, mən dərdin alım, Hüsniün şöləsinə xəstə xəyalım Pərvanədi, şəmistanlar dolanır.

deyən Dədə Ələsgər öləcəyi günü belə bir gün öncədən öz yaxınlarına xəbər vermişdir. Yaradıcılığında nəsihətəməz şeirlərə geniş yer verən Aşıq Ələsgər xalq tərəfindən sevilib-seçilmiş və el ağsaqqalına çevrilmişdir.

Şair Alməmməd Aşıq Ələsgərin atasıdır. O, Göyçə mahalının Ağkilsə kəndində yaşamış, yoxsul həyat keçirmiş, kəndin sayılan adamlarından biri olmuşdur. Dülğərliklə məşğul olmuş, 4 oğul, 2 qız atası olduğu üçün həmişə zəhmətə qatlaşmış, Kəlbəcər ərazisindəki meşələrdən gətirdiyi ağaclardan şana, kürək, dırmıq düzəldərək satar, ailəsini dolandırarmış.

Alməmməd aşığılıq eləməsə də, ustad aşığıların şerlərini əzbərdən söyləyər, özü də həvəsi gələndə şeirlər qoşarmış. Onun şeirləri tez-tez aşıq məclislərində eşidilmişdir. Bu nəslin şeir yazanları çox olsa da, onların yaradıcılığına aid nümunələr bəzən qarışıq düşmüşdür.

Alməmmədin qoşduğu, çox incə mətləblərə toxunan düşündürücü şeirləri olmuşdur. "Görmədim" divanısını M. P. Vaqif üslubunda söyləmişdir, El şairi Alməmmədin "Görmədim"lə yanaşı, "İnsan", "Şirşirin" rədifli daha iki qoşması da mövcuddur:

Dünya, sənin gərdişlə başa vuran görmədim, Qəhr oldu alm, qəhr işindən, can qurtaran görmədim. Bilmirəm ki səbəb nədi, şadı qəmgin eylədin? Abadanı viran qoydun, artdı haran görmədim.

Alməmmədam, bu dünyada bir nişanəm qalmadı, Getdi əldən qohum-qardaş, atam, anam qalmadı. Süleyman tutdu dünyanı, dedi: mənəm, qalmadı. Bir kəs ilə heç düz ola sənin aran görmədim.

Miskin Abdal adı ilə tarixə düşən Seyid Hüseyn Məhəmməd oğlu 1430-cu ildə Göyçə mahalının Sarıyaqub (Zərgərli) kəndində anadan olub.

Hüseynin mənsub olduğu Zərgərli tayfası o dövrün tanınmış tayfalarından biri idi. Hüseynin ulu babası Yaqubla Şeyx Səfi arasında qırılmaz dostluq əlaqələri olmuş, bu mənəvi yaxınlıq sonralar hər iki nəslin törəmələri arasında davam etmişdir. Hüseynin babası Cəfər, atası Məhəmməd Ərdəbil şeyxlərinin ən sinanmış müridləri kimi Göyçədə sufiliyin təriqət ideyalarının yaranmasına hamilik etmişdilər.

Belə bir mühitdə böyüyən Hüseyn müqəddəs nəslin tarixi və mənəvi-dinin missiyasını ləyaqətlə daşıyır. Miskin Abdal adı ilə aşıq-sufi ədəbiyyatının binasını qoyur, Zərgərli şəcərəsinin Mövlana Miskin Abdalı - ruhun memarı kimi tanımb şöhrət tapır. Təriqət ideologiyası ilə ədəbiyyata, aşıq sənətinə bəllülük, müqəddəslik gətirir.

Ağ çeşmə sərindən car elər seli, Yaşıl tirmə qurşar, adağa beli. Dağıstan kölgəsi, zabitə yeli, Sərin səfalıdı həmişə dağlar.

Nəs illərdən satın aldın pis günü, Çağırdın dumanı, tökdün çiskini. Gözü yaşlı qoydun cüda Miskini, Eylə gülə-gülə tamaşa, dağlar.

Daha yüzlərlə Qərbi Azərbaycan aşığından, onların misilsiz yaradıcılarından danışa bilərik.

1948-1953-cü illərdə azərbaycanlıların Qərbi Azərbaycandan deportasiyası

may 1945-ci ildə Ermənistan Kommunist (Bolşeviklər) Partiyası Mərkəzi Komitəsinin birinci katibi Qriqori Arutinov məktubla İ. Stalinə xaricdə yaşayan ermənilərin geri qaytarılması haqqında qərar qəbul etməsini xahiş etmişdir. Oktyabr ayının 27-də Q. Arutinov İ. Stalinlə görüşü zamanı Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayətinin (DQMV) Ermənistanla ilhaq edilməsini xahiş etmişdir. Sözügedən şəxsin istəyi Azərbaycan Kommunist Partiyası Mərkəzi Komitəsinin (AKP MK) birinci katibi Mir Cəfər Bağirova göndərilmişdir. M. C. Bağirov sözügedən məsələnin bir şərtlə yerinə yetirilməsinə razı olduğunu söyləmişdir. Belə ki, o, Şuşa istisna olmaqla, Ermənistan SSR-nin azərbaycanlılar yaşayan Əzizbəyov, Vədi və Qarabağlar rayonları Azərbaycana birləşdirildikdən sonra bunun mümkün olduğunu vurğulamışdır. Sözügedən şəxsin bu tələbindən sonra bu məsələ bağlanmış və əvəzində azərbaycanlıların Qərbi Azərbaycandan deportasi-

yası məsələsi reallaşdırılmağa başlanmışdır. SSRİ Ali Sovetinin 19 oktyabr 1946-cı il fərmanına əsasən xaricdə yaşayan ermənilərin Ermənistanla köçürülməsinə başlanmışdır. Aparılan araşdırmalar göstərir ki, Suriya, Yunanistan, Livan, İraq, Bolqarıstan və Rumınyadan 50 min 900 nəfər erməni immiqrasiya edilmişdir. Köçürmə siyasətinin davamı olaraq, 1947-ci ildə Fələstin, Suriya, Fransa, ABŞ, Yunanistan, Misir, İraq və Livandan 35, 4 min nəfər erməni qəbul edilərək, Ermənistanda yerləşdirilmişdir. Statistik nəticələrə görə, 1946-1949-cu illər aralığında xarici ölkələrdən Ermənistanla 96 min erməni köçürülmüşdü ki, onların da xeyli hissəsi İrəvanda və əsasən, şəhər ətrafındakı Nor-Areş, Zeytun, Nor Kilikiya məsivlərində məskunlaşmışdır. 1947-ci il dekabrın 23-də SSRİ Nazirlər Soveti "Kolxozçuların və digər azərbaycanlı əhalinin Ermənistan SSR-dən Azərbaycan SSR-in Kür-Araz ovalığına köçürülməsi haqqında" qə-

rar qəbul etmişdir. Bəhs olunan qərarda göstərilirdi ki, 1948-1950-ci illərdə sözdə könüllülük prinsipi əsasında Ermənistan SSR-də yaşayan 100 min kolxozçu və digər azərbaycanlı əhali Azərbaycan SSR-in Kür-Araz ovalığına köçürüləcəkdir. Qərarın 1-ci bəndinə əsasən 1948-ci ildə 10 min, 1949-cu ildə 40 min və 1950-ci ildə 50 min nəfərin köçürülməsi nəzərdə tutulmuşdur. Ermənistan SSR Nazirlər Sovetinə azərbaycanlı əhalinin Azərbaycan SSR-in Kür-Araz ovalığına köçürülməsi ilə əlaqədar onların boşaldıqları tikililəri və yaşayış evlərini xaricdən Ermənistanla gələn ermənilərin yerləşdirilməsinə icazənin verilməsi bu qərarın 11-ci maddəsində nəzərdə tutulmuşdur. 100 min azərbaycanlının köçürülməsi məqsədinə çatma bilməyən SSRİ hökuməti 1951-1955-ci illərdə daha 15 min azərbaycanlı köçürmək haqqında qərar qəbul etmişdir. 1948-1953-cü illərdə gerçəkləşdirilən bu deportasiya çeçenlərin, inquş-

Həsən Əhmədov, Qafqaz regionu üzrə ekspert

ların, balkarların, qaraçayların və digər xalqların Qazaxıstana və Mərkəzi Asiyaya deportasiyası ilə eyni səviyyəyə malik olmuşdur. 1953-cü ildə İ. Stalinin ölümü, xaricdə yaşayan ermənilərin Ermənistanla köçməkdən imtina etməsi bu prosesi zəiflətməmişdir. Sözügedən deportasiyaya ilk dəfə hüquqi qiymət 18 dekabr 1997-ci ildə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti, ümummilli lider Heydər Əliyev tərəfindən verilmişdir. Ümummilli liderin imzaladığı fərmana əsasən, azərbaycanlılara qarşı törədilmiş cinayətləri tədqiq etmək, bu tarixi cinayətə hüquqi qiymət vermək və eyni zamanda, deportasiyanı dünya arenasına çatdırmaq üçün komissiya yaradılmışdır.

Təsisçi və Baş redaktor
Mahirə Hüseynova

Baş redaktorun müavini
Leyla Calalova

Məsul katib
Möhübbət Məmmədov

Redaksiya heyəti:
Fərrux Rüstəmov
İbrahim Bayramov
Könül Həsənova
Səməd Vəkilov
Cəlal Allahverdiyev

Azərbaycan Respublikası
Medianın İnkişaf Agentliyi
Media Reyestri
Şəhadətnaməsi
Qeydiyyat:
№: CA61EF8114733BA

Ünvanımız:
Bakı şəhəri, Ü.Hacıbəyov küçəsi 68

Qəzet redaksiyanın kompüter mərkəzində yığılıb, səhifələnmiş və "Azərbaycan Nəşriyyatı" MMC-nin mətbəəsində ofset üsulu ilə çap olunmuşdur.
Tiraj: 200 Sifariş: 281